

DİVAN EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Ottoman Literature Studies

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK DERGİ

Sayı 29, İstanbul 2022, 690-715

RİYÂZÜ'R-RAHME'DE SANATLI ÜSLUP VE SECİ' KULLANIMI

Gülay Karaman

Doç. Dr., Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (gkaraman@bartin.edu.tr),
ORCID: 0000-0003-1575-0229/Assoc. Dr., Bartın University Faculty of Literature Department of Turkish
Language and Literature

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 01.09.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 27.09.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2022

Yayın Sezonu: Güz

Atıf/Citation

Karaman, Gülay (2022), "Riyâzü'r-Rahme'de Sanatlı Üslup ve Seci' Kullanımı", Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 29, 690-715.

Karaman, Gülay (2022), "The Artistic Style and the Use of Seci' in Riyazü'r-rahme", Journal of Ottoman Literature Studies, 29, 690-715.

*Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.*

Riyâzü'r-rahme'de Sanatlı Üslup ve Seci' Kullanımı

Özet

Riyâzü'r-rahme, İslam'ın esasları hakkında Hüseyin Âlî Efendi'nin (ö. 1058/1648) mensur olarak kaleme aldığı dinî, ilmî ve edebî niteliği haiz bir eserdir. İslam'ın esaslarını Allah'ın rahmetinin genişliğini ifade eden ayet ve hadisler doğrultusunda ele alan eser, sanatkârane bir üslupla kaleme alınmıştır. Sanatlı üslubun kullanıldığı eserlerde seci' önemli bir üslup özelliği olarak dikkat çeker. Bu durum Riyâzü'r-rahme için de geçerlidir. En genel anlamıyla nesirdeki kafiye olarak tanımlanan seci', nesri nazma yaklaştıran ve mensur eserlerde ahengi sağlayan unsurların başında gelir. Bu makalede, Riyâzü'r-rahme'de seci' kullanımları incelenerek seci'in eserin üslubuna etkisi değerlendirilecektir. Araştırmanın amacı, geçmişten günümüze Türk edebiyatında önemli bir yeri olan seci'in Riyâzü'r-rahme'deki kullanımlarını ortaya koymak, seci' kullanımının eserin üslubuna etkisini incelemektir. Bu amaca yönelik olarak sanatkârane bir üslupla kaleme alınan mukaddimenin yanı sıra diğer bölümler arasından rastgele seçilen ikinci ravza örneklem olarak belirlenmiştir. Mukaddime ve ikinci ravza, seci' kullanımı bakımından içerik analizi yöntemiyle incelenecek, tespit edilen seci'ler türlerine göre tasnif edilip değerlendirilecektir. 17. yüzyılda ağırlıklı olarak hadis ilmi sahasında kaleme alınmış dinî muhtevalı bir eseri seci' açısından inceleyen bu araştırma, seci' kullanımının eser ve müellifinin üslubuna etkisini ortaya koyacağı gibi genel anlamda klasik Türk edebiyatında seci' konusunu ele alan çalışmalara da katkı sunacaktır. Seci'li kelimeler arasında vezin birliği ya da vezin bakımından benzerliğin nasıl sağlandığı konusu öteden beri belirsizliğini koruyan tartışmalı konulardan biridir. Riyâzü'r-rahme'de yer alan kimi murassa' seci' örneklerinin vezin konusuna açıklık getirecek mahiyette olması araştırmanın önemini artırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Klasik Türk edebiyatı, nesir, sanatlı üslup, seci', Hüseyin Âlî Efendi, Riyâzü'r-rahme.*

The Artistic Style and the Use of Seci' in Riyazü'r-rahme

Abstract

Riyazü'r-rahme which is about principles of Islam is a religious, scientific and literary work written by Hüseyin Ali Efendi (d. 1058/1648). The work, which deals with the principles of Islam in line with the verses and hadiths expressing the breadth of Allah's mercy, was written in an artistic style. Seci' stands out as an important stylistic feature in the works in which the artistic style is used. This situation is also valid for Riyazü'r-rahme. Seci', which is defined as rhyme in prose in the most general sense, is one of the elements that brings prose closer to verse and provides harmony in prose works. In this article, the use of seci' in Riyazü'r-rahme will be examined and the effect of seci' on the style of the work will be evaluated. The aim of the research is to reveal the uses of seci' in Riyazü'r-rahme, which has an important place in Turkish literature from past to present, and to examine the effect of the use of seci' on the style of the work. For this purpose, besides the introduction, which was written in an artistic style, the second section chosen randomly among the other sections was determined as the sample. The introduction and the second section will be examined by content analysis method in terms of the use of seci', and the detected seci's will be classified according to the types and evaluated. This research, which examines a religious work written in the field of hadith in the 17th century, in terms of seci', will not only reveal the effect of the use of seci' on the style of the work and its author, but also contribute to the studies dealing with the subject of seci' in classical Turkish literature in general. The issue of how the unity of meter or the similarity in terms of meter is achieved among the words in seci' is one of the controversial issues that has remained unclear for a long time. The fact that some of the examples of murassa' seci's in Riyazü'r-rahme are of a nature to clarify the subject of meter increases the importance of the research.

Keywords: *Classical Turkish literature, prose, artistic style, seci', Hüseyin Ali Efendi, Riyazü'r-rahme.*

Giriş

Seci'; seca'a (سجع) kökünden türemiş, aslı fa'l babında sec' olan Arapça bir kelimedir. Sözlükte kumru, güvercin gibi kuşların nağmelerini tekrarlayarak ötmesi (Uzun vd. 2008: 187; Muallim Nâcî 2009: 607; Ayverdi 2010: 1073), "dişi devenin tek düze ve uzun sesler çıkararak inlemesi, iki şeyin doğrulup düzgünleşerek birbirine denk ve benzer hale gelmesi" (Durmuş 2009: 273) gibi çeşitli anlamlara gelir. Belagat ilminde sözü anlam ve ahenk bakımından güzelleştirmenin yollarını gösteren bedî' kapsamında bir terim olan seci', kısaca "nesrin kafiyesi" (Olgun 1936: 112; Saraç 2013: 257) olarak tanımlanmıştır. Edebî bir terim olarak seci'; nesirde fıkra adı verilen kelime, kelime grubu, cümle ve cümleciklerin fasıla denilen son kısmında yer alan kelimeler arasındaki ses uyumudur. Fıkra sonlarında yer alan kelimelerde kafiye, vezin veya hem kafiye hem vezin benzerliği seci'i oluşturur.

Nesrin kafiyesi olan seci', mensur eserlerde ifadeyi güzelleştiren ve sözün etkisini ve kalıcılığını artıran bir ahenk unsurudur. Kafiye, vezinli sözlerin zihinlere çabuk yerleştiği ve ezberlenmesinin daha kolay olduğu bilinen bir gerçektir. Hem kolay ezberlemeye olan katkısı hem de en güzel ve mükemmel örneklerinin *Kur'ân'*da bulunması sebebiyle başlangıçtan günümüze kadar Türk edebiyatında seci'in önemli bir yeri olmuştur. Türklerin İslamiyet'i kabulüyle birlikte *Kur'ân'*ın nazım ve nesir arasındaki belîğ üslubu Türk-İslam eserleri üzerinde etkili olmuş, sözünü ilahi kelama benzeterek seci'li ve sanatlı yazma gayreti ile çok sayıda eser te'lif edilmiştir. Bihassa dinî-tasavvufi eserler ile hitabet ve vaaz türündeki söz ve yazılarda seci'den büyük ölçüde faydalanılmıştır. Bununla birlikte Türk edebiyatının ilk yazılı eserleri olan *Orhun Yazıtları'*nda ve sözlü geleneğin ürünü olan savlarda da seci'in kullanıldığı görülmektedir.¹ Türk dilinin günlük ve doğal kullanımlarında bile kendisini gösteren seci', Arap ve Fars edebiyatlarının da etkisiyle 15. yüzyıla gelinceye kadar daha birçok eserde kullanılmış, Sinan Paşa'nın (ö. 891/1486) *Tazarru'-nâme'si*yle birlikte estetik bir kullanım kazanarak günümüze kadar gelmiştir.²

Seci', sadece bir ses elemanı ve ahenk unsuru olmayıp anlama da katkı sağlar (Kılıç ve Yıldız 2006: 237). Özellikle sanatlı üslubun hâkim olduğu eserlerde Arapça-Farsça kelime ve tamlamalarla yüklü, uzayıp giden cümlelerde seci'; virgül, noktalı virgül ve nokta görevini üstlenerek metinlerin anlaşılmasında etkin bir role sahiptir. Osmanlıda noktalama işaretlerinin 19. yüzyıl gibi geç bir dönemde kullanılmaya başlandığı göz önüne alınırsa mensur eserlerde seci'in anlama olan katkısı daha iyi anlaşılır. Aynı şekilde mensur eserler üzerinde çalışma yapan araştırmacılar için seci', metnin doğru okunup anlamlandırılmasında anahtar görevi görür. Bu anlamda nazımda vezin ve kafiyenin gördüğü işlevi, nesirde seci'in yerine getirdiğine şüphe yoktur.

Belagat kitaplarında seci'in tanımı ve tasnifi yapılmış, türleri belirlenmiştir ancak bu eserlerde ortak bir görüş söz konusu olmadığı gibi önemli ihtilaflar da mevcuttur.³ Seci'li kelimeler arasında vezin birliği ya da vezin bakımından benzerliğin nasıl sağlandığı konusu öteden beri belirsizliğini koruyan tartışmalı konulardan biridir. Kazvî'ye (ö. 739/1338) göre vezin, aruzdaki gibi hecelerin açıklık ve kapalılığına dayalı metrik bir sistem iken belagatçilerin bir kısmı, veznin Arapçada kelime türetmeye yarayan kalıplar olduğunu savunur.⁴ Belagatçilerin seci' tasnifini klasik tasnif ve Recâizâde Mahmud Ekrem'in (ö. 1332/1914) tasnifi olmak üzere iki başlık altında incelemek mümkündür. Klasik tasnifte seci'; Arap dili ve belagatinin özellikleri

¹ bk. Yıldız 2004; Kılıç ve Karagözlü 2017; Solmaz ve Saygın 2018.

² Seci' ve Türk edebiyatındaki yeri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Ateş 1966: X/307-311; Akkuş 2000: 32-36; Yıldız 2002; Uzun 2009: 275-276; Durmuş 2011: 249-258; Kılıç ve Karagözlü 2017.

³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Yıldız 2007; Köksal 2017: 161-173.

⁴ Belagat kitaplarında vezin konusundaki belirsizlik hususunun tartışıldığı bir çalışma için bk. Kılıç ve Karagözlü 2017: 109-112.

doğrultusunda mutarraf, mütevâzî ve murassa' olmak üzere üçe ayrılmıştır. Mutarraf seci', seci'li kelimelerin revî harfi yani kafiyece aynı, vezince farklı olduğu seci' türüdür. Örneğin *teşrîf-dâde-i 'inâyet / pûşânîde-i hîl'at-ı fâhire-i şefâ'at* (Karaman 2020: 72) seci' grubunda "'inâyet" ve "'şefâ'at" kelimelerinin vezinleri farklı, kafiyeleri aynı olduğu için burada mutarraf seci' söz konusudur. Sec'-i mütevâzîde seci'li kelimeler hem kafiye hem de vezin bakımından uyum gösterir. Örneğin *takrîr ü taşrîh / tebyîn ü tavzîh* (Karaman 2020: 93) seci' grubunda "'taşrîh" ve "'tavzîh" kelimeleri revî birliğini sağladığı gibi ikisi de tef'îl babında olduğu için vezin bakımından da uyumludur. Murassa' seci'de kelimeler, *tekmîl-i tahâret / tahşîl-i nezâfet* (Karaman 2020: 88) seci' grubunda olduğu gibi kafiye, vezin ve sayı bakımından uyumludur.

Bazı belagat kitapları mutarraf, mütevâzî ve murassa' seci' dışında sec'-i mütevâzin denilen seci'e de yer vermektedir. Sec'-i mütevâzin, seci'i meydana getiren kelimelerin revî birliği olmaksızın sadece vezin bakımından uyumlu olduğu seci' türüdür. *Naẓm-ı kadîmînde tevbihe / âyet-i kerîmesinde takrîre* (Karaman 2020: 91) ifadeleri sec'-i mütevâzine örnektir. Tartışmalı bir seci' türü olmakla birlikte seci' konusunda en önemli kaynaklardan biri olan *Kur'ân'da ve başta Tazarru'-nâme* olmak üzere Türk edebiyatının muhtelif devirlerine ait eserlerde mütevâzin seci'in örnekleri tespit edilmiştir.⁵

Recâizâde Mahmud Ekrem, seci'i cümledeki yerine göre sec'-i mutlak ve sec'-i mukayyed (sec'-i rabtî), redif alışına göre de sec'-i mefrûk olarak üç başlıkta değerlendirmiştir. Sec'-i mukayyed veya sec'-i rabtî adıyla anılan seci'de seci'i oluşturan kelimeler birbirine anlam veya dilbilgisi bakımından bağlıdır. Mukayyed seci', klasik seci' tanımına uygun olarak söz öbeklerinin sonunda yer alır. Sec'-i mutlak ise seci'li kelimelerin anlam ve dilbilgisi bakımından birbiriyle irtibatının olmadığı, seci'i oluşturan kelimelerden en az birinin söz öbeklerinin sonunda bulunmadığı seci' türüdür. "Tâ ki isti'dâd-ı Hudâ-dâdumda tevşîh-i 'arâ'is-i ma'âniye **müsâ'ade müşâhede** kıldum." (Karaman 2020: 71) cümlesinde koyu karakterle yazılan kelimeler sec'-i mutlaka örnek verilebilir. Sec'-i mutlakı iç kafiye ya da iç seci' kabilinden bir ahenk unsuru olarak görmek yerinde olur.

Recâizâde Mahmud Ekrem'in seci'e yeni bir bakış ve yaklaşım tarzı getiren tasnifinin Türk dilinin özellikleri ve Türkçe cümle kuruluşu açısından daha milli bir özellik gösterdiği açıktır. M. Fatih Köksal, seci' konusunda *Talim-i Edebiyat'ı* milat olarak değerlendirmekle birlikte Recâizâde Mahmud Ekrem'in burada ortaya koyduğu görüşlerin seci'in tanımı, tasnifi ve türleri açısından bir karmaşaya yol açtığı ve bazı belirsizliklere neden olduğu görüşündedir (2017: 163-164). Köksal, söz konusu soruna çözüm olarak klasik tasnif ve Recâizâde Mahmud Ekrem'in tasnifini birleştiren yeni ve özgün bir sınıflandırma önermiştir. Bu tasnifte seci'; yapısına, cümledeki yer ve işlevine ve redif alışına göre üç temel başlık altında sınıflandırılmıştır. Yapısına göre seci' türleri başlığı altında klasik tasnifteki sec'-i mutarraf, sec'-i mütevâzî ve sec'-i murassa'ın yanı sıra belagat kitaplarında tartışmalı bir seci' türü olan sec'-i mütevâzine de yer verilmiştir. Seci', cümledeki yer ve işlevine göre sec'-i mutlak, sec'-i mukayyed (sec'-i rabtî) ve sec'-ender-sec' alt başlıklarına ayrılmıştır. Sec'-ender-sec', seci'li ifadelerin art arda gelmediği, araya başka seci'lerin girip seci' gruplarının iç içe bir görünüm arz ettiği bir seci' türüdür. Sec'-i mutlak, Köksal'ın tasnifinde yer almasına karşın seci' olarak kabul edilmemiştir. Seci'ler, redif alıp almama durumuna göre sec'-i mefrûk (sec'-i müreddef) ve sec'-i gayr-ı mefrûk olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Köksal 2017: 165).

Seci' hakkında bilgi veren eski ve yeni kaynaklar ayrıca metinlerdeki seci' kullanımları incelendiğinde seci' ile ilgili karmaşa ve ihtilafların temelde, üç dilli bir yapı sergileyen Osmanlı Türkçesinin özelliklerinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Osmanlı dönemi mensur eserlerinde Türkçe kelimelerin yanı sıra Arapça ve Farsça kelimeler de yoğun olarak kullanılmış

⁵ Sec'-i mütevâzin hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Köksal 2018.

ve köken ayrımı yapılmaksızın üç dilin imkânları çerçevesinde seci' sanatı uygulanmıştır. Türkçenin sondan eklemeli bir dil olması ve kelime türetmede Arapçada olduğu gibi vezinlerin söz konusu olmaması, Arap dili ve belagatinin özellikleri doğrultusunda şekillenen klasik seci' anlayışından farklı olarak bazı uygulamaları netice vermiştir. Bu noktada her türlü mensur eserde seci' kullanımlarının ayrı ayrı tespit edilmesi ile ortaya çıkacak sonuçların seci' ile ilgili tartışmalı konularda yol gösterici olacağına şüphe yoktur. Nitekim belagat kitaplarında seci'in farklı tanım ve tasnifleri olduğu gibi uygulamada da benzer şekilde klasik tanımın dışında kalan örnekler mevcuttur.

Bu makalede, *Dîvân* sahibi bir şair ve devrinin önde gelen âlim ve münşilerinden olan Hüseyin Âlî Efendi'nin erkân-ı İslam'a dair kaleme aldığı *Riyâzü'r-rahme* adlı eserindeki seci' kullanımları incelenecektir. Esasen eser üzerine yapılan tenkitli metin çalışmasında eserin dil ve üslup özellikleri bahsinde genel olarak seci'e de yer verilmiştir.⁶ Bununla birlikte seci', eserlerin üsluplarının belirlenmesinde önemli bir ölçüt olarak değerlendirildiğinden eserdeki seci' kullanımları çerçevesinde kendisini gösteren sanatlı üslubun bir makale hacminde detaylı olarak incelenmesinin gerekli olduğu kanaatine varılmıştır. Araştırmanın amacı, geçmişten günümüze Türk edebiyatında önemli bir yeri olan seci'in *Riyâzü'r-rahme*'deki kullanımlarını ortaya koymak, seci'li ifadelerin eserin üslubuna etkisini incelemektir. Osmanlıda mensur eserlerin mukaddime yani giriş kısımlarının öteden beri daha külfetli ve sanatkârane bir üslupla kaleme alındığı bilinen bir gerçektir. Bu sebeple öncelikle eserin mukaddimesinin seci' kullanımı açısından incelenmesi gerekecektir. *Riyâzü'r-rahme* özelinde bakıldığında bölüm sonlarındaki kısa münacatlarda da seci'in kullanıldığı bilinmektedir. Mukaddime ve söz konusu münacatlar dışında eserin diğer kısımlarında seci'ne ölçüde yer verildiğinin tespit edilmesi amacıyla eserde asıl konunun işlendiği bölümler arasından rastgele seçilen ikinci ravza yani namaz bahsi üzerinde de seci' incelemesi yapılacaktır. İkinci ravza, benzer bir tarzda kaleme alınan diğer bölümleri temsil etmek üzere seçilmiştir. Mukaddime ve ikinci ravza üzerinde yapılan inceleme, eserin tamamını temsil yeterliliğine sahip olduğundan eserdeki seci' kullanımları hakkında genellemeler yapmak mümkün olabilecektir. Çalışma, *Riyâzü'r-rahme*'yi seci' kullanımı bakımından inceleyen ilk araştırma olması bakımından özgündür ve mensur eserler üzerinde yapılan üslup çalışmalarına katkı sunacak olmasıyla önemi haizdir.

1. Riyâzü'r-rahme'de Sanatlı Üslup

Riyâzü'r-rahme, erkân-ı hamse olarak da bilinen İslam'ın esaslarını Allah'ın rahmetinin genişliğini ifade eden ayet ve hadisler doğrultusunda ele alan mensur bir eserdir. Konusu ve muhtevası bakımından dinî ve ilmî bir özellik gösteren eser, aynı zamanda edebî bir hüviyete sahiptir. Bursalı Mehmed Tâhir Efendi'nin (ö. 1344/1925) *Riyâzü'r-rahme* hakkındaki "nefis bir eser" (1975: 5) yorumu da bu edebî vasfa işaret etmektedir. Müellifin Türkçenin yanı sıra Arapça ve Farsçaya olan vukufu ve bu üç dilin ilmî ve edebî kaynaklarına hâkimiyeti sayesinde geniş bir bilgi ve donanım, yüksek bir sanat kabiliyeti ile ortaya koyduğu bu eser onun dinî ilimlerdeki vukufunu ve bir münşi olarak kudretini kanıtlar niteliktedir. Eserin tespit edilebilen sekiz yazma nüshası mevcuttur. Bunlardan altısı yurt içi kütüphanelerinde, ikisi ise yurtdışıdadır. Nüshalar arasından seçilen Dügümlü Baba (D), Râşid Efendi (R) ve Esad Efendi (E) yazmalarının karşılaştırılması sonucunda *Riyâzü'r-rahme*'nin tenkitli metni hazırlanmıştır (Karaman 2020).

Riyâzü'r-rahme, mukaddime niteliğindeki giriş dışında ravza adı verilen beş bölüm ve bu beş ravzanın sonuna eklenmiş bir bölümden oluşur (Karaman 2020: 21). Mukaddime, tenkitli metnin sonunda tıpkıbasımı verilen Dügümlü Baba (D) nüshasına göre eserin 1^b-7^b varakları arasında yer alır. Eserde yer alan diğer bölümlerin başlıkları ve varak aralıkları aşağıdaki gibidir:

⁶ bk. Karaman 2020: 37-41.

1. Bu Nuḥustîn Ravza-i Raḥmet Ezhâr-ı Fezâ'il-i 'Amîme-i Tevhîd İle Ârâstedür (7^b-16^a)
2. Bu Düvümîn Ravza-i Mağfîret Eşmâr-ı Gün-â-gün-ı Meşûbât-ı Şalât İle Pîrâstedür (16^b-21^a)
3. Bu Sivvümîn Ravza-i 'Inâyet Münbit-i Reyâhîn-i Haşâ'îş-i Kerîme-i Şıyâmdur (21^a-33^a)
4. Bu Çârümîn Ravza-i Beşâret Gül-Zemîn-i Gül-Ruhân-ı Menâfi'-i Zekâtdur (33^a-41^b)
5. Bu Pencümîn Ravza-i 'Âtıfet Şükûfezâr-ı Fevâ'id-i Hacc-ı Beytü'l-ḥarâmdur (42^a-54^a)

Her bir ravzada sırasıyla tevhid, namaz, oruç, zekât ve hac hakkında bilgi verildikten sonra eser, "Bu Haḫîre-i Firdevs-nişân ki Ezhâr-ı Beşâret-ı Sa'at-i Raḥmet İle Ârâyîdedür Bu Riyâz-ı Penc-gâneye İlḫâk Olunmuşdur" (54^a-58^b) başlığı altında kaleme alınan Allah'ın rahmetine dair ilave bir bölümle sona erer (Karaman 2020: 25-26).

Klasik Türk edebiyatında mensur eserlerin üslubu belirlenirken genellikle Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerin kullanım oranları, Arapça-Farsça tamlamaların kullanım sıklığı ve tamlamalardaki kelime sayısı, cümle uzunlukları ve seci' kullanımı başlıca ölçüt olarak kabul görmüştür.⁷ Bu hususiyetlerin yanı sıra manzum ve mensur alıntılar, ayet ve hadis iktibasları, anlatım özellikleri de dikkate alınarak *Riyâzû'r-rahme* değerlendirilmiş ve bu ölçütler doğrultusunda eserin sanatlı bir üslubunun olduğu ve döneminin dil ve üslup özelliklerini yansıttığı görülmüştür.⁸ Cümlelerin genellikle uzun olduğu eserde Arapça-Farsça kelime ve terkipler, seci'li anlatımlar yoğun olarak kullanılmış; ifade Arapça-Farsça manzum ve mensur alıntılar, ayet ve hadislerle süslenmiştir. Bu tarz bir nesir anlayışında 17. yüzyılın önde gelen münşilerinden Veysî (ö. 1037/1628) ve Nergisî'nin (ö. 1044/1635) etkisi olduğu muhakkaktır (Karaman 2020: 40). Bununla birlikte müellifin ele aldığı konunun özelliği doğrultusunda dili kullandığını belirtmekte fayda vardır. Zira söz gelimi eserin mukaddimesi diğer bölümlere nazaran daha sanatlı bir üsluba sahip iken açıklama ve bilgi vermenin ön planda olduğu bölümlerde ya da konu ile ilgili çeşitli kısa hikâyelerin anlatıldığı kısımlarda cümlelerin ve Arapça-Farsça tamlamaların nispeten daha kısa, Türkçe kelimelerin oranının da daha yüksek olduğu açıkça görülür.

İnşâ olarak da ifade edilen sanatlı nesirde Arapça-Farsça kelime ve tamlamalar yoğun olarak kullanılır, söz ve anlamla ilgili sanatlara sıkça yer verilir. Estetik kaygının ön planda olduğu sanatlı üslubun en belirgin özelliği seci' kullanımudur. Bu doğrultuda, *Riyâzû'r-rahme*'de kendisini gösteren sanatlı üslubun şüphesiz farklı bileşenleri vardır. Dille ilgili özelliklerden başka mensur metin aralarına serpiştirilen Türkçe, Arapça ve Farsça şiir parçaları, anlatımın şiirde olduğu gibi söz ve anlam sanatlarıyla süslenmesi, sözün hâle ve makama uygun olması ve seci' kullanımı bu anlamda akla ilk gelen hususiyetlerdir.

Şavm, lügatda imsâk olup şer'an Sîmurğ-ı sîmîn-bâl-i şubḡgâh gûşe-i bâm-ı müşğîn-tutuk-ı ufqdan fezâ-yı çemenzâr-ı âsumâna pervâz eyleyelden murğ-ı zerrîn-per-i âfitâb ârâm-gîr-i âşiyâne-i mağrib oluncaya dek ḥoḫka-i bî-câda reng-i dehâna 'amden ekl ü şürbden vaz'-ı mühr-i imtinâ' olup mîkrâz-ı terk ile kaḫ'-ı peyvend-i cimâ' ḫılmaḫdur. *Ravzatü'l-vâ'izînde* şükûfte olan ezhâr-ı esrâr u nikât ve reyâhîn-i bedâiy' ü işârâtdandur ki icâb-ı şıyâmda ḫikem-i 'azîme-i Melik-i 'Allâm şavmuḡ cevâhir-i zevâhir-i meşûbât-ı kerîmesi gibi güncide-i ḫayḫa-i takrîr olmayup ol cümleden biri, ol dem ki Cenâb-ı Celâl-i eḫadiyyet izḫâr-ı laḫîfe-i innî cā'ilün fi'l-arzî ḫalîfeh için âvâze-endâz-ı encümen-i melekût oldı, ḫudsiyân bu sırr-ı ser-besteyi istikşâf itdiler (Karaman 2020: 97).

⁷ Bu noktada, klasik Türk edebiyatında mensur eserlerin üslubuna dair, araştırmacılar arasında görüş birliği olmadığını ve üslup çalışmalarının da güncel yaklaşımlar neticesinde farklı bir boyuta evrildiğini belirtmekte fayda vardır. Klasik Türk nesirinde üslubu; sade nesir (üslub-ı sade), orta nesir (üslub-ı mutavassıt), süslü nesir (üslub-ı müzeyyen) ve ağdalı nesir (üslub-ı âli) olarak dört başlık altında ele almak (bk. Okuyucu vd. 2012: 16-20) mümkünse de bu genellemelerin göreceli ve bilimsellikten uzak olduğunu gündeme getiren farklı yaklaşımlar da mevcuttur (bk. Kılıç 2016: 51-79; Aksoyak 2010: 68-70; Coşkun 2010: 72-83).

⁸ Eserin dil ve üslup özelliklerini ayrıntılı olarak görmek için bk. Karaman 2020: 37-41.

Üçüncü ravza olan oruç bahsinin giriş kısmından alıntılanan yukarıdaki metinde teşbih sanatından faydalanılarak tabiat ve savm yani oruç arasında kurulan ilgiler sayesinde sadece orucun edebî bir tanımı yapılmamış, adeta oruç zihinlerde tablolaştırılmıştır. Aynı şekilde “**Şâhibü'l-Mağâmât Harîrî elbesehu'llâhü sündüsen ve harîrâ** perde-i râst-âheng-i taḥkîkde bu güne nağme-perdâz-ı kânûn-ı berâ'at olmuşdur ki (...)” (Karaman 2020: 93) cümlesinde Harîrî'nin (ö. 516/1122) ona uygun olan ifadelerle tavsif edilmesi örneğinde olduğu gibi sözün hâle ve makama uygun kullanılması da eserde dikkat çeken özelliklerden birisidir.

2. Riyâzü'r-rahme'de Seci' Kullanımı

*Riyâzü'r-rahme'*de kendisini gösteren sanatlı üslubun bir yönünü seci' oluşturur. İfadeye ahenk ve şiirsellik katarak sözün muhatap üzerindeki etkisini artıran seci', *Riyâzü'r-rahme'*de sıklıkla kullanılan bir üslup özelliğidir. Nesrin arasına serpiştirilen manzum parçalar anlatıma şiirsellik kattığı gibi mensur kısımlarda uygulanan seci' de nesri nazma yaklaştıran bir üslup özelliği olarak eserde önemli bir yere sahiptir. *Riyâzü'r-rahme'*de ifadelerin seci' sanatı çerçevesinde belli bir düzende kullanılması nazımda vezin ve kafiyenin rolüne benzer şekilde esere ahenk katmış, simetri ya da paralellik olarak ifade edilen bir çeşit matematiği de netice vermiştir. Eserde yer alan kimi cümleler, bünyesinde seci'li yapıları barındırmasının yanı sıra anlam ve söz dizimi bakımından da paralellik gösterir. Şüphesiz “başlı başına bir ahenk unsuru” (Yıldız 2017: 304) olan bu simetrik yapıların eserin sanatlı üslubuna ve okuyucu üzerindeki etkisine önemli katkısı vardır. Söz gelimi, eserden alıntılanan aşağıdaki kısımda koyu harflerle verilen seci'li fıkralar dışında italik harflerle yazılan cümleciklerin de anlam ve yapı bakımından paralellik gösterdiği görülür:

İmdi hîç **âyine-i tâbnâk-ı kalb-i pâküñ gubâr-âlûde-i gam ve gülşen-i pür-bahâr-ı dil-i mübâreküñ ḥazân-dîde-i elem** olmasun ki *her taqşîr ki ümmetüñ benüm ferâ'izümde kıldılar, sen şefâ'at eyle, ben 'afv ideyin. Her taqşîr ki anlar senüñ sünnetüñde gösterdiler, ben der-h'âst eyleyeyin* (Karaman 2020: 69-70).

Eserde seci'in ne ölçüde ve nasıl kullanıldığını tespit etmek amacıyla mukaddimenin yanı sıra eserin bölümleri arasından rastgele seçilen ikinci ravza, seci' kullanımları açısından incelenerek tespit edilen seci' türleri birer tablo hâlinde gösterilmiştir. İç seci' olarak kabul edilen sec'-i mutlak, tabloda gösterilmemiş, vezin söz konusu olmayan Türkçe ve Farsça kelimelerle yapılan seci'de hecelerin açıklık ve kapalılığı esasına göre değerlendirme yapılmıştır. Tabloda “Seci'li İfadeler” başlığı ile verilen fıkraların sonunda ses benzerliklerinin olduğu kelimeler koyu, redifler italik karakterle yazılmıştır.

2.1. Mukaddimedeki Seci' Kullanımı

Osmanlıda, sade nesir örneği kabul edilen eserlerde bile, mukaddimenin diğer kısımlara nazaran dil ve üslup bakımından daha sanatkârane yazıldığı bilinen bir gerçektir. Bu durum, *Riyâzü'r-rahme* için de geçerlidir. Söz gelimi besmeleden sonra gelen hamdele kısmı, ayet iktibasının yanı sıra Arapça ve Farsça şiir alıntılarına da yer veren uzun ve tek bir cümle hâlinde kaleme alınmıştır. Üç kere zikredilen “ile” kelimesinden başka “olup”, “kılup” zarf-fiilleri dışında Türkçe kelimeye yer verilmemiş, Arapça-Farsça kelime ve tamlamalar yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Seci'li kullanımların oluşturduğu simetrik yapılar hemen her cümlecikte kendisini göstermektedir.⁹ Seci' kullanımı, yoğunluğu farklılıklar gösterse de mukaddimenin salvele, miraciye, sebab-i te'lif ve münacat kısımlarında da devam etmiştir. Din büyüklerine övgü, saygı ve dua içeren ifadelerde müellifin sanatlı bir üslup kullandığı açıkça görülmektedir.

⁹ İlgili kısım için bk. Karaman 2020: 59.

İnceleme sonucunda mukaddimedede toplam 105 seci' grubu tespit edilmiştir. Klasik tasnife göre bunlardan 52'si mutarraf, 46'sı mütevâzî, 6'sı murassa', 1'i de mütevâzin seci'dir. Mukaddimedede, seci'in cümledeki yer ve işlevine göre tasnifi açısından mukayyed seci'den başka sec'-ender-sec' türünde 4 seci' grubunun bulunması dikkat çekmektedir. Mukaddimedeki seci'lerin 25'i mefrûk, kalanı gayr-ı mefrûk seci'dir.

Mukaddimedede yer verilen seci' grupları ve türleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1. Mukaddimenin Seci' Tablosu

Seci'li İfadeler	Seci' Türleri		
	Yapısına Göre	Yer ve İşlevine Göre	Redif Alışına Göre
Gül-deste-i şād-âb-ı hâmd u sitâyiş manzûme-i garrâ-yı sipâs u niyâyiş (Karaman 2020: 59)	mütevâzî	sec'-ender-sec'	gayr-ı mefrûk
ber-çide-i dest-i ta'zîmdür keşide-i silk-i tekrimdür (Karaman 2020: 59)	mütevâzî	sec'-ender-sec'	mefrûk
'itr-sây-ı bezmgâh-ı taqdîs-i Cenâb-ı eħadiyyetdür âvîhte-i piştâk-ı 'azemet-serây-ı celâl-i şamediyetdür (Karaman 2020: 59)	mütevâzî	sec'-ender-sec'	mefrûk
nefehât-ı peyveste-vezân-ı riyâz-ı rahmeti reşehât-ı hîyâz-ı leb-rîz-i mağfireti (Karaman 2020: 59)	mutarraf	mukayyed	mefrûk
gönçe-güşây-ı gülzâr-ı ümmîd-i günâhkârân çemen-pîrây-ı bağ-ı dil-i ümîdvârân ¹⁰ (Karaman 2020: 59)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
büy-ı râhat-resân-ı teselliyetdür cüyâ-yı nakd-i nâ-sere-i ma'siyetdür (Karaman 2020: 59)	mutarraf	sec'-ender-sec'	mefrûk
baħr-ı firâvân-ı 'inâyetini muħit-i bî-pâyân-ı 'aṭifetini (Karaman 2020: 59)	mutarraf	mukayyed	mefrûk
bâd-ı âh-ı 'özr-ḥ âhân nesîm-i 'özr-i niyâz mendân (Karaman 2020: 59)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
mevc-ḥîz cevâhir-rîz (Karaman 2020: 59)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
ḥ âce-i keremkâr-ı lütf-ı 'azîmi şayrefî-i kerîm-i ihsân-ı 'amîmi (Karaman 2020: 59)	mütevâzî	mukayyed	mefrûk
Sulṭân-ı 'azîmü's-şân-ı serîr-i kâbe kavseyn ḥâkân-ı 'amîmü'l-ihsân-ı mülk-i kevneyn (Karaman 2020: 60)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk

¹⁰ Bu fıkradaki "ümîdvârân" kelimesi tenkitli metinde "ümîdvârân" şeklinde okunmuştur. Bu durumda Farsça birer kelime olan "günâhkârân" ve "ümîdvârân" arasındaki uzunluk-kısalık uyumuna dayalı vezin birliği ortadan kalktığı için mütevâzî seci', yerini mutarraf seci'e bırakacaktır. Kelimeyi seci'e uygun olarak "ümîdvârân" şeklinde okumak, herhâlde müellifin kaleminden çıkan nüshaya daha yakın bir tercih olacaktır. Mensur eserler üzerine yapılan metin neşri çalışmalarında esere seci' dikkati ile yaklaşmanın metni doğru okumada ne kadar işlevsel ve önemli bir katkısı olduğu bu örnekte açıkça görülmektedir.

'atebe-i 'aliyye-i dergâh-ı 'azamet ü iclâl ber-dâste-i dest-i niyâz u ibtihâl (Karaman 2020: 60)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
nağş-ı niğîn-i hâtem-i risâleti tuğrâ-yı menşür-ı şân-ı celâleti (Karaman 2020: 60)	mutarraf	mukayyed	mefrûk
ve mâ erselnâke illâ rahmeten li'l-'âlemîn Seyyidü'l-evvelîn ve'l-âhîrîn (Karaman 2020: 60)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Seyyidü'l-evvelîn ve'l-âhîrîn (Karaman 2020: 60)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Ol şâhid-i nâzenîn-i halvet-serây-ı hâş-ı lîma'allâh ol ber-güzîn-i pîşgâh-ı kibriyâ Hazret-i Muhammed Resûlu'llâh (Karaman 2020: 60)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
tırâz-ı ve mâ kâna'llâhü liyü'azzibehüm ve ente fihim ile mu'tarrez hîtab-ı müste'tâb-ı ve lesevfe yü'fike Rabbüke feterzâ ile mükerrrem ü mu'azzez (Karaman 2020: 60)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
mesned-i a'lâ-yı kurb-ı Rahmânî mağâm-ı Mağmûd-ı lütf-ı Rabbânî (Karaman 2020: 60)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
ol şadr-ı bâlâ-nişîn-i dîvân-hâne-i risâlet şâhsâr-ı bağ-ı Tübâ-giyâh-ı celâlet (Karaman 2020: 60)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
ber-hâste âreste (Karaman 2020: 61)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Ne 'âlemiyân âferîde ne âdemiyân perverîde (Karaman 2020: 61)	murassa'	mukayyed	gayr-ı mefrûk
ne pest ü bâlâdan bir haber ne âferîniş-i vâlâdan bir eşer (Karaman 2020: 61)	murassa'	mukayyed	gayr-ı mefrûk
şeh-bâz-ı rûh-ı mu'kaddesi bülbül-i mu'ciz-nevây-ı revân-ı aqdesi (Karaman 2020: 61)	mutarraf	mukayyed	mefrûk
evc-i hevâ-yı ehadîyetde şahın-ı güzlâr-ı şamedîyetde (Karaman 2020: 61)	mütevâzî	mukayyed	mefrûk
pervâz âgâz (Karaman 2020: 61)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Sultân-ı bârgâh-ârây-ı levlâk husrev-i evreng-nişîn-i eflâk (Karaman 2020: 61)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
sâyebânî-i huddâm-ı dergâhına şâyeste pây-endâzî-i mülâzımân-ı hîdmetine bâyeste (Karaman 2020: 61)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
çâder-i jengâr-gün-ı âsumân bisât-ı basî't-i zemîn (Karaman 2020: 61)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk

nuķûş-ı nücûm-ı zâhire ile münakkaş pîrâye-i ezhar-ı reng-â-reng ile ârâyiş (Karaman 2020: 61)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
olmazdı bulmazdı (Karaman 2020: 61)	mütevâzî	mukayyed	mefrûk
Nesîm-i ravza-i rıdvân mu'aţtar-sâz-ı meşâmm-ı rûh-ı revân (Karaman 2020: 61)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
âl-i ' izâm aşhâb-ı kirâm (Karaman 2020: 61)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
dîbâce-i şahâ'if-i menâkıb-ı celîle 'unvân-ı berât-ı evşâf-ı cemîle (Karaman 2020: 61)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Âfâķ çü şubh-dem şüküfte rüz-ı rüşen zîr-i perde-i nürda nühüfte (Karaman 2020: 62)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
ķuşûr-ı huld-i berîni cümle-i hür-i ' îni (Karaman 2020: 62)	mutarraf	mukayyed	mefrûk
emti'a-i gün-â-gün-ı ' inâyet elbise-i reng-â-reng-i sürür u behcet (Karaman 2020: 62)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Sâ'ir ķudsiyân gürûh-ı kerrûbiyân (Karaman 2020: 62)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
hilye-i taķdîs zîver-i tehlîl (Karaman 2020: 62)	mütevâzin	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Cebre'îl ve Mîkâ'îl îsrâfîl (Karaman 2020: 65)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
yemîn ü yesârında şitâbân ol şeref-i tām ve şân-ı ' azîm bul (Karaman 2020: 65)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
şeref-i tām şân-ı ' azîm (Karaman 2020: 65)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Hâşıl-ı kelâm Seyyidü'l- enâm 'aleyhi'ş-şalâtü ve's- selâm (Karaman 2020: 65)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Pâye-i pâyini şahre-i şammâya mevzû' ţarf-ı a'lâsî küngüre-i bâm-ı âsumâna merfû' (Karaman 2020: 65)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
zerr-i ţilâ nuķre-i beyzâ (Karaman 2020: 65)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
şâh-ı serâ-perde-i levlâk âheng-i seyr-i heft-ıklîm-i eflâk (Karaman 2020: 65-66)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Ferrâşân-ı bârgâh-ı ķudret sürâdîķât-ı serâ-perde-i haşmet (Karaman 2020: 66)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
tûĝ-ı bā-fürûĝ-ı iclâlîni			

rāyet-i zafer-āyet-i ıkbālını (Karaman 2020: 66)	mütevâzî	mukayyed	mefrûk
bālâ-yı eyvân-ı melekût-ı a'lâya nişânde kaşr-ı bülemd-i ceberût üzre ifrâşte (Karaman 2020: 66)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
'asâkir-i mevfûre-i qudsiyân cünûd-ı nâ-ma'dûd-ı âsumâniyân (Karaman 2020: 66)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
kûs-ı bülemd-âvâze-i şân u ' azamet naqqâre-i pür-tumturâk-ı câh u celâlet (Karaman 2020: 66)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
şeh-bâl-i iclâl pây-endâz-ı reh-güzer-i 'izz ü ıkbâl güher-pâş-ı ta'zîm ü istikbâl (Karaman 2020: 66)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Ol yekke süvâr-ı meydân-ı ufq-ı a'lâ zıll-ı zalîl-i sidretü'l- müntehâ (Karaman 2020: 66)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
ol serv-i mevzûn-hürâm-ı gülzâr-ı risâlet nesîm-i 'ıtr-efrûz-ı şubhğâh-ı ' inâyet (Karaman 2020: 67)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
farq-ı hümayûn-ı Seyyid-i kâ'inât cevâhir-feşân-ı şalâvât (Karaman 2020: 68)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
tâc-ı vehhâc-ı ta'zîm ile ser- efrâz teşrîf-i şerîf-i tekrim ile müşerref ü mümtâz (Karaman 2020: 68)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
tâc-ı vehhâc-ı ta'zîm ile teşrîf-i şerîf-i tekrim ile (Karaman 2020: 68)	mütevâzî	mukayyed	mefrûk
bezmğâh-ı ' inâyet-i İlâhî sâkî-i lütf-ı nâ- mütenâhî dost-kânî-i leb-rîz-i iltifât-ı lâ- yezâlî neşve-i bâde-i nâb-ı ihşân-ı Zü'l- celâlî (Karaman 2020: 68)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
şest-i kemân-ı nübüvvetden güşe-i sürâdık-ı risâletden (Karaman 2020: 68)	mutarraf	mukayyed	mefrûk
halâş buldı ser-âğâz-ı pervâz kıldı (Karaman 2020: 68)	mütevâzî	mukayyed	mefrûk
hedef-i icâbet evc-i hevâ-yı kırub-ı ' izzet (Karaman 2020: 68)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
yetdi şayd-ı tezerv-i hüsn-i qabûl itdi (Karaman 2020: 68)	mütevâzî	mukayyed	mefrûk
mesned-i a'lâ-yı kâbe qavseyn vücûd-ı şerîf-i Sulţân-ı kevneyn (Karaman 2020: 68)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
eşnâ-yı qabûl-i hâcât tahrîk-i silsile-i münâcât (Karaman 2020: 68)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Ĥudâvendâ Kerîmâ (Karaman 2020: 68)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
pâdişâh-ı Kerîmem			

Perverdigâr-ı Rahîmem (Karaman 2020: 69)	mütevâzî	mukayyed	mefrûk
Perdedârî-i şîfat-ı Settârî muzalle-i himâyet-i Ġaffârî (Karaman 2020: 69)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
göstermeyem virneyem (Karaman 2020: 69)	mutarraf	mukayyed	mefrûk
Bu gevher-i girân-ı kadr-i gencîne-i rahmet keşîde-i silk-i beşâret (Karaman 2020: 69)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
eşnâ-yı münâcât Cenâb-ı Kâđi'l- hâcât Seyyid-i kâ'inât 'aleyhi efdalü's- şalâvât (Karaman 2020: 69)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
hâyiz-i qabûle semt-i huşûle (Karaman 2020: 69)	mutarraf	mukayyed	mefrûk
vâşıl olur vuşûl bulur (Karaman 2020: 69)	mütevâzî	mukayyed	mefrûk
vâşıl vuşûl (Karaman 2020: 69)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Ol Resûl-i Kerîm Qur'ân-ı ' azîm bi'l-mü'minine ra'ûfun rahîm (Karaman 2020: 69)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Girdgâr-ı kâr-sâz Hudâvend-i bende-nevâz (Karaman 2020: 69)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
âyîne-i tâbnâk-ı kalb-i pâküü gülşen-i pür-bahâr-ı dil-i mübâreküü (Karaman 2020: 69)	mutarraf	mukayyed	mefrûk
gubâr-âlûde-i gam hazân-dîde-i elem (Karaman 2020: 69)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
anlar nâme-i 'amellerin qırâ'at anlar istid'â-yı ' inâyet (Karaman 2020: 70)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
ben işidem ben ihşân idem (Karaman 2020: 70)	mutarraf	mukayyed	mefrûk
bu ğurfe-i zümür-rûd-gün-ı mu'allâ bisât-ı basî't-i ğabrâ (Karaman 2020: 70)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
mesâmi'-i aşhâb-ı güzîni müşennef teşrif-i girân-mâye-i tebşîr ile müşerref (Karaman 2020: 71)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Hudâvendâ Kerîmâ (Karaman 2020: 71)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
düşte süşte (Karaman 2020: 71)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
nişânde			

feşānde (Karaman 2020: 71)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
teşrîf-i 'ināyet-tırâz-ı ma'rifetiyle 'imāne-i girāmî-i ihsân u mağfiretiyle (Karaman 2020: 71)	mütevâzî	mukayyed	mefrûk
ser-efrâz müsellem ü mümtâz (Karaman 2020: 71)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Âmîn yâ Mücîbe's-sâ'ilîn (Karaman 2020: 71)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
tekmîl-i fûnûn-ı ma'ârife sâ'î iktisâb-ı fezâ'ile şarf-ı mesâ'î (Karaman 2020: 71)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
her bâğdan bir semer çide her kândan bir güher tirâşide (Karaman 2020: 71)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
her bâğdan bir semer her kândan bir güher (Karaman 2020: 71)	murassa'	mukayyed	gayr-ı mefrûk
sühânverân-ı pîşîn hüner-perverân-ı dîrîn (Karaman 2020: 71)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
güşe-gîr-i debistân-ı istifāde murabba'-nişîn-i çâr-bâliš-i ifāde (Karaman 2020: 71)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
hem dünyāda bâ'ış-i efzāyış hem 'uqbāda sebep-i rāhat u āsāyış (Karaman 2020: 72)	murassa'	mukayyed	gayr-ı mefrûk
neşr-i āşār-ı rahmet cevāhir-pāşî-i gencîne-i mağfired (Karaman 2020: 72)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
bir niçe hadîş-i şerîfi keşide-i silk-i tahrîr her rükni ravza ile ta'bîr (Karaman 2020: 72)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
her hadîka-i 'ināyetden bir nihāl her devha-i kerāmetden bir şāh-ı sidre- mişāl (Karaman 2020: 72)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
her hadîka-i 'ināyetden her devha-i kerāmetden (Karaman 2020: 72)	mutarraf	mukayyed	mefrûk
ezhâr-ı reng-â-reng-i işārât ile ārāste envâr-ı gün-â-gün-ı beşārât ile pîrāste (Karaman 2020: 72)	murassa'	mukayyed	gayr-ı mefrûk
ravza-i muqaddese-i Faḥr-i kā'ināt 'aleyhi efḍalü'ş- şalāvāt (Karaman 2020: 72)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
reşkin-sâz-ı bağ-ı na'im nesîm-i feyz-i ' amîm (Karaman 2020: 72)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
gönçe-güşây-ı bağ-ı dil-i ümîdvārân ¹¹ 'ıtr-sây-ı meşâmm-ı hâḫır-ı günâhkārân (Karaman 2020: 72)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk

¹¹ Bu fıkradaki "ümîdvārân" kelimesi tenkitli metinde yanlış olarak "ümmîdvārân" şeklinde okunmuştur.

günâhkâr-ı perîşân-rûzgâr dil-teşne-i zülâl-i mağfiret-i Âmürzgâr (Karaman 2020: 72)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
hem vesîle-i vuşul-i merâtib-i dünyeviyye hem vâsîta-i huşul-i me'ârib-i ma'neviyye (Karaman 2020: 72)	murassa'	mukayyed	gayr-ı mefrûk
dünyâda uhrâda (Karaman 2020: 72)	mütevâzî	mukayyed	mefrûk
teşrif-dâde-i ' inâyet püşânîde-i hil'at-ı fâhire-i şefâ'at (Karaman 2020: 72)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Âmîn yâ Rabbe'l- âlemîn (Karaman 2020: 72)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk

2.2. İkinci Ravzada Seci' Kullanımı

*Riyâzü'r-rahme'*de ikinci ravza, İslam'ın esaslarından namaz konusuna ayrılmıştır. Namazı, konu ile ilgili hadisler ve İslam âlimlerinin görüşleri doğrultusunda ilmî bir tarzda işleyen bu bölüm, sanatlı üslup ve seci' kullanımı bakımından mukaddimeden geri kalmayan bir üsluba sahiptir. Seci', başlıktan itibaren kendisini göstermiş, anlatımda baştan sona kadar yoğun bir şekilde kullanılmıştır. İnceleme sonucunda ikinci ravzada toplam 84 seci' grubu tespit edilmiştir. Bunlardan 43'ü mutarraf, 25'i mütevâzî, 7'si murassa', 9'u mütevâzin seci'dir. Abdest ve namazla ilgili hadislerin Arapça dilbilgisi açısından tahlil edilip açıklandığı kısımlarda aynı vezindeki kelimelerin uyumundan ibaret mütevâzin seci'in kullanımı dikkat çekmektedir. Tamamı mukayyed olan seci'lerin 10'u mefrûk, geri kalanı gayr-ı mefrûktur.

İkinci ravzada yer alan seci' grupları ve türleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2. İkinci Ravzanın Seci' Tablosu

Seci'li İfadeler	Seci' Türleri		
	Yapısına Göre	Yer ve İşlevine Göre	Redif Alışına Göre
Bu Duvümîn Ravza-i Mağfiret Eşmâr-ı Gün-â-gün-ı Meşubât-ı Şalât (Karaman 2020: 88)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
bu benefşezâr-ı bâgîstân-ı belâgat le'âlî-feşân-ı menâfî'-i cemîme-i şalât (Karaman 2020: 88)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
merâsim-i vuzûyî edâ Cenâb-ı pişvâ-yı enbiyâya ıktidâ (Karaman 2020: 88)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
tekmîl-i tahâret tahşîl-i nezâfet (Karaman 2020: 88)	murassa'	mukayyed	gayr-ı mefrûk
niğâşte keşîde (Karaman 2020: 88)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
erķâm-ı seyyi'ât ķalem-i 'afv u mağfiret (Karaman 2020: 88)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
ne denlû menh-i ķudsiyye-i eķadiyyete			

fâ'iz ol ne kadar iskât-ı izâfât-ı imkâniyye kıl (Karaman 2020: 88)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Şeyh Şadrü'd-dîn-i Konevî kâdessa'llâhü sırruhü'l-'azîz hazretleri (Karaman 2020: 88)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Hı'âce-i 'âlem şalla'llâhü 'aleyhi ve sellem (Karaman 2020: 89)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
dürc-i güher-âğın-i belâgat lü'lü-bâr-ı 'ibâret (Karaman 2020: 89)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
ebkâr-ı perde-nişin-i dakâyık vücüh-i esrâr-ı bedâ'î' (Karaman 2020: 89)	mütevâzin	mukayyed	gayr-ı mefrûk
İnne'l-hasenâti yüzhibne's-seyyi'ât İllâ men tâbe ve âmene ve 'amile 'amelen şâlihan fe'ülâ'ike yübeddilü'llâhü seyyi'âtihim hasenât (Karaman 2020: 89)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
buña işâretdür bundan 'ibâretdür (Karaman 2020: 89)	mütevâzî	mukayyed	mefrûk
mahv-ı mezkûr tebdil-i mezbûr (Karaman 2020: 89)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
dâ'ire-i i'tidâlâtdan hârice taşarrufâtdan (Karaman 2020: 89)	mutarraf	mukayyed	mefrûk
Ṭahâret-i nefsi Ṭahâret-i rûhî (Karaman 2020: 89)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Hâk te'âlânuş aşinâ-yı serâ-perde-i ma'rifeti olmağ hâfîre-i kudsine takarrüb kılmağ (Karaman 2020: 89)	mütevâzî	mukayyed	mefrûk
huzûz-ı şerîfe ni'am-ı rûhâniyye (Karaman 2020: 89)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
ṭahâret-i ma'neviyye ṭahâret-i şüriyye (Karaman 2020: 89)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
mücib-i rızq-ı ma'nevî müstelzim-i mezîd-i rızq-ı şürî (Karaman 2020: 89)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
emâşil-i erbâb-ı şühüd efâzıl-ı aşhâb-ı vecd ü vücüd (Karaman 2020: 90)	murassa'	mukayyed	gayr-ı mefrûk
ravza-i riyâziyyätun tâze verdi feylesof-ı Rabbânî Şeyh Şihâbü'd-dîn-i Sühreverdî (Karaman 2020: 90)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
kâdessa'llâhü nefsehü ve nevvir remsehü (Karaman 2020: 90)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
'ulûm-ı hâkîkiyyeye riyâziyyât-ı şüfiyyeye	mutarraf	mukayyed	mefrûk

(Karaman 2020: 90)			
ğurb-ı 'aqlîsi ğınâ-yı ma'nevîsi (Karaman 2020: 90)	mutarraf	mukayyed	mefrûk
ber-mezîd mütezâyid (Karaman 2020: 90)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
gencîne-i güher-zây-ı nübüvvet cevâhir-pâş-ı fezâ'il-i şalât (Karaman 2020: 90)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
veşîka-i râz hadîka-i niyâz (Karaman 2020: 90)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
bir cemâ'at-i keşîre ile edâ bir 'âlim-i perhîzkâra iktidâ (Karaman 2020: 90)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
naql ü rivâyet kııl işâret ol (Karaman 2020: 90)	murassa'	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Güher-pâş-ı gencîne-i hadîs-i Nebevî İbn-i Hacer-i 'Askalânî (Karaman 2020: 91)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
istifhâm hasbe'l-makâm (Karaman 2020: 91)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
nazm-ı kadîminde tevbihe âyet-i kerîmesinde takrîre (Karaman 2020: 91)	mütevâzin	mukayyed	mefrûk
era'eytüm bi-bâbi ehadiküm (Karaman 2020: 91)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
mużâri'-i ma'lûm mef'ül-i fi'l-i mezkûr (Karaman 2020: 91)	mütevâzin	mukayyed	gayr-ı mefrûk
şerh-i mezbûr merkûm (Karaman 2020: 91)	mütevâzin	mukayyed	gayr-ı mefrûk
fi'l-i mużâri'-i ma'lûm şey'en mef'ül (Karaman 2020: 92)	mütevâzin	mukayyed	gayr-ı mefrûk
fi'l-i mużâri'-i ma'lûm şey' fâ'ili olmağ üzre mazbûţ fâ-yı fezâlike cevâb-ı şart-ı mahzûf (Karaman 2020: 92)	mütevâzin	mukayyed	gayr-ı mefrûk
aţnâb-ı hıyâm-ı kelâm evtâd-ı izâh u beyân (Karaman 2020: 92)	mütevâzin	mukayyed	gayr-ı mefrûk
şahâbe-i güzîn rıdvânu'llâhi 'aleyhim ecma'in (Karaman 2020: 92)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
şahâbe-i kirâm cevâb-ı Seyyidü'l-enâm (Karaman 2020: 92)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
ziyâde takrîr terķim ü tahrîr (Karaman 2020: 92)	mütevâzi	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Hâzret-i Fahr-i 'âlem			

şalla'llähü 'aleyhi ve sellem (Karaman 2020: 92)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
hâme-i taşdıķ şahîfe-i taħķik (Karaman 2020: 92)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
mütehayyilî mütevehhimi (Karaman 2020: 92)	mütevâzin	mukayyed	mefrûk
muħaķķik ma'raz-ı müseyyif ¹² (Karaman 2020: 92)	mütevâzin	mukayyed	gayr-ı mefrûk
tebkî-i ħaşm-ı eledd eylemekde aķvâ işbât-ı müdde'ada güyâ bürhân-ı eclâ (Karaman 2020: 92)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
etemm ü ekmel emyel ü aķbel ¹³ (Karaman 2020: 92)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
esâlib-i belâgat ķavânin-i berâ'at (Karaman 2020: 92)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
umûr-ı mütenevvi'a müntezî'a (Karaman 2020: 92)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
taħşil-i sūd-ı sa'âdet 'azm-i diyâr-ı nâsût (Karaman 2020: 93)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
bâzârgâh-ı 'âlem-i şehâdete maħr-ı đalâlete (Karaman 2020: 93)	mütevâzî	mukayyed	mefrûk
taħşil-i sūd-ı sa'âdetden âyin sermâye-i isti'dâdların daħı fâķıdîn ħâl-i şeni'-i münâfıķin (Karaman 2020: 93)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
taķrîr ü taşriħ tebyîn ü tavzih (Karaman 2020: 93)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
aķzâr-ı zünûbdan pâk mücellâ vü tâbnâk (Karaman 2020: 93)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Kelâm-ı mu'ciz-nizâm-ı 'Azîz-i ' Allâm Ĥazret-i İbrâhîm 'aleyhi's- selâm (Karaman 2020: 94)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Muħaķķik-i Rabbânî Mollâ Celâl-i Devvânî (Karaman 2020: 94)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk

¹² Bu kelime, tenkitli metinde "müseyyef" olarak okunmuştur ancak "müseyyef", "müseyyif" şeklinde okunursa mufa'il veznindeki "muħaķķik" kelimesi ile mütevâzin seci' oluşturur. Tenkitli metinde "Şahibü'l-Keşşâf fâ'ide-i darb-ı meşelde bu güne güher-senc-i gencine-i belâgat olmuştur ki darb-ı meşel ibraz-ı ħafiyât-ı ma'ânî ve vücûh-ı ħaķâyıkından ref'-i estâr-ı ħafâ eyleyüp **mütehayyilî muħaķķik, mütevehhimi ma'raz-ı müseyyefinde** gösterür." (Karaman 2020: 92) şeklinde geçen bu cümledeki mütevâzin seci' gruplarının oluşturduğu simetrik yapı, kelimenin "müseyyif" okunmasını gerektirir.

¹³ Bu seci' grubu, tenkitli metinde "Şerħ-i *Miftâh*da ħavâşş-ı müfide-i temşilden târ-ı ħarîr-i taħrîre keşide kılınan cevâhir-i girân-ķadr-i ma'ânîdendir ki ħissiyâta meyelan-ı nefis **etemm ü ekmel** ü ma'lûmı olana ħilâfından **emyel ü aķbeldür.**" (Karaman 2020: 92) şeklinde geçmektedir. Seci' gereği "etemm ü ekmel ü ma'lûmı" ifadesinin "etemm ü ekmel ve ma'lûmı" şeklinde okunması daha doğru olur.

raḳam-zen-i şahīfe-i taḥḳīḳ güher-keş-i rişte-i tedḳīḳ (Karaman 2020: 94)	murassa'	mukayyed	gayr-ı mefrûk
taḳrī' tecrī' (Karaman 2020: 94)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
ḡubâr-ı müşg-bâr-ı 'ibâret evc-i berâ'at (Karaman 2020: 94)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
ḡayr-ı mevcûd nâ-bûd (Karaman 2020: 94)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
medlûl-i maḳbûlî 'umûm u şümûlî (Karaman 2020: 94)	mutarraf	mukayyed	mefrûk
Ḥâṭır-ı fâtire bu gûne sâniḥ dil-i bî-ḡille bu resme lâyiḥ (Karaman 2020: 94)	murassa'	mukayyed	gayr-ı mefrûk
'adem-i istikrâr-ı vesah 'adem-i istibḳâr-ı günâh ¹⁴ (Karaman 2020: 94-95)	murassa'	mukayyed	gayr-ı mefrûk
istimrâr-ı iḡtisâle menûṭ istitbâ'-ı şalâta mevḳûf u merbûṭ (Karaman 2020: 94-95)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Semḥâ'il-nâm bir firişte-i mükerrem (Karaman 2020: 95)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
dîbâ-bâfân-ı ḳudret kârgâh-ı ḥikmet (Karaman 2020: 95)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
ḥayyâṭân-ı ḥikmet-i İlâhî mıkrâz-ı nesim-i şubḡâhî (Karaman 2020: 95)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
müteveccihân-ı ḳible-i 'ibâdet temhîd-i ḳavâ'id-i taḥâret (Karaman 2020: 95)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
bu maẓmûn-ı 'inâyet-nümûn bir berât-ı beşâret- maḳrûn (Karaman 2020: 95)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
ümmet-i Seyyidü'l- enâm 'aleyhi'ş-şalâtü ve's- selâm (Karaman 2020: 96)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
'arûs-ı zer-beft-pûş-ı âfitâb rû-pûşide-i perde-i iḥticâb (Karaman 2020: 96)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
'âbidân-ı ümmet dergâh-ı celâl-i eḥadiyyet (Karaman 2020: 96)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
mesned-i menî'-i iclâl üzre iclâs libâs-ı girân-ḳadr-i kerâmet ilbâs (Karaman 2020: 96)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Rebî' nesim-i ta'bir-i bedî'	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk

¹⁴ Bu fıkrada geçen "istibḳâr" kelimesi yerine tenkitli metinde "istibḳâ" sözcüğü tercih edilmiştir. Hâlbuki R nüshasında geçen "istibḳâr", seci'e daha uygundur.

(Karaman 2020: 96)			
Hudâyâ Perverdigārâ (Karaman 2020: 97)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Aşhâb-ı keşf ü şühûd erbâb-ı vecd ü vücûd şaff-ârâyendegân-ı rükû' u sücûd (Karaman 2020: 97)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Aşhâb-ı keşf ü şühûd erbâb-ı vecd ü vücûd (Karaman 2020: 97)	murassa'	mukayyed	gayr-ı mefrûk
müstevcib-i 'ikâb-ı 'azîm müsteħaqq-ı 'azâb-ı caħîm (Karaman 2020: 97)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
maħz-ı lütf u 'inâyetüñle dest-yârî-i mi'mâr-ı hidâyetüñle (Karaman 2020: 97)	mütevâzî	mukayyed	mefrûk
âzâd ma'mûr u âbâd (Karaman 2020: 97)	mütevâzî	mukayyed	gayr-ı mefrûk
sitem-i nefis-i hevâ-pîşe ifsâd-ı İblîs-i fesâd-endîşe (Karaman 2020: 97)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
i'tâ-yı berât-ı necât maħv-ı erķâm-ı seyyi'ât (Karaman 2020: 97)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk
Âmîn yâ Rabbe'l-'âlemîn Seyyidi'l-evvelîn ve'l-âħirîn (Karaman 2020: 97)	mutarraf	mukayyed	gayr-ı mefrûk

2.3. Riyâzü'r-rahme'de Seci' Kullanımına Dair Tespitler

*Riyâzü'r-rahme'*de mukaddime ve ikinci ravza seci' kullanımları bakımından incelenmiş ve toplamda 189 seci' grubu tespit edilmiştir. Tespit edilen seci'ler; klasik tasnif ve Recâizâde Mahmud Ekrem'in tasnifini birleştiren güncel yaklaşımlar doğrultusunda yapısına, yer ve işlevine, redif alıp almamasına göre sınıflandırılmıştır. Bu noktada, eski ve yeni kaynakların yer verdiği tüm seci' çeşitlerinin *Riyâzü'r-rahme'*de görüldüğünü söylemek mümkündür.

Mukaddime ve ikinci ravzada tespit edilen toplam 189 seci' grubunun yapısına göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Tablo 3. Yapısına Göre Seci' Türlerinin Dağılımı

Seci' Türü	Toplam Sayı	Kullanım Oranı
Sec'-i Mutarraf	95	% 50.26
Sec'-i Mütevâzî	71	% 37.56
Sec'-i Murassa'	13	% 6.87
Sec'-i Mütevâzin	10	% 5.29

Tabloda da görüldüğü gibi eserde en fazla mutarraf seci' kullanılmıştır. Kullanım sıklığı bakımından mutarraf seci' mütevâzî seci' takip eder. Nispeten az sayıda olmakla birlikte eserde sec'-i murassa' ve sec'-i mütevâzine de yer verilmiştir.

*Riyâzü'r-rahme'*de seci'li fıkraların genellikle dört beş kelimedenden oluştuğu görülmektedir. Kimi zaman kafiye, kelime sayısı ve anlam bakımından paralellik gösteren bu fıkralar, bazı kelimeler istisna tutulursa vezin bakımından da uyumludur. Kısa fıkralarda murassa' seci' için öngörülen kafiye, vezin uyumu ve fıkralardaki kelimelerin sayıca denkliliğini sağlamak zor sayılmaz ancak kelime sayısı arttıkça bu uyumu yakalamanın kolay olmayacağı aşikârdır. Söz gelimi *hem vesîle-i vuşul-i merâtib-i dünyeviyye / hem vâsîta-i huşul-i me'ârib-i ma'neviyye* (Karaman 2020: 72) seci' grubunda her bir fıkra beş kelimedenden oluşmakta ve kelimeler hem sayı hem de anlam bakımından simetrik bir görünüm sergilemektedir. Kelimelerin çoğunun kafiye, vezin ve anlam bakımından uyumlu olduğu bu fıkralarda “vesîle” ve “vâsîta”, “dünyeviyye” ve “ma'neviyye” kelimeleri kafiye ve anlam bakımından uyumlu olmakla birlikte vezin bakımından farklılık göstermektedir. Bu durumda murassa' seci' hakkındaki genel kabuller doğrultusunda söz konusu fıkralarda murassa' seci'den söz etmek mümkün olmayacak, fıkralar arasındaki simetriye rağmen bu ifadeleri mutarraf seci' olarak değerlendirmek gerekecektir.

Belagat kitaplarında vezin hususunda ihtilaflar olduğu gibi murassa' seci'in tanımı konusunda da bir birlik yoktur. Kimi belagatçiler simetrik yapıya sahip ifadelerdeki tüm kelimelerin vezin ve kafiye bakımından uyumlu olmasını şart koşarken bazıları, kelimelerin çoğunluğunun vezin ve kafiye birliğini sağlamasını yeterli görür.¹⁵ Örneğin Ahmed Hamdî (ö. 1307/1889-90) *Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî*'de, “Sec'-i müvâzîdir ki iki fıkranın cemî' veyâ ekser kelimeleri vezinde ve aded-i hurûfda ve harf-i revîde muvâfakat itmesidir ki buna sec'-i murassa' dahî dinür” (2007: 104) ifadelerine yer vermektedir. Belagat kitaplarında murassa' seci'in tanımı konusunda bir birlik olmaması ve Sinan Paşa'nın *Tazarru'-nâme*'sindeki örneklerden hareketle murassa' seci' için yeni bir tanım önerilmiştir.¹⁶ Buna göre murassa' seci', “cümle simetrisi (münasebet-nispet, kuruluş-yapı ve uzuv sayısı aynılığı)ne sahip fıkraların oluşturduğu yapılar arasında kelimelerin çoğunluğunun simetrikleriyle anlam, yapı, vezin ve son ses uyumuna sahip olduğu seci” (Yıldız 2017: 306) şeklinde tanımlanmıştır. Dolayısıyla *Riyâzü'r-rahme'*de örnekleri bulunan bu tarz seci'leri murassa' seci' olarak kabul etmek yerinde olacaktır. Benzer şekilde, *emâşil-i erbâb-ı şühûd / efâzıl-ı aşhâb-ı vecd ü vücûd* (Karaman 2020: 90) seci' grubunda “vecd ü” ifadesi dışındaki tüm kelimeler hem vezin hem de kafiye bakımından uyumludur. İkinci fıkrada “vecd ü” ifadesi fazladan kullanıldığı için fıkralar arasında kelime sayısı bakımından bir eşitlik söz konusu değildir. Murassa' seci'e genel bakış çerçevesinde yukarıdaki ifadeyi mütevâzî seci' olarak değerlendirmek gerekir. İkinci fıkradaki fazlalık dikkate alınmazsa kelimelerin çoğunluğunun uyumunu yeterli gören yaklaşıma göre bu seci'i murassa' kabul etmek mümkündür.

*Riyâzü'r-rahme'*de yer alan kimi murassa' seci' örnekleri vezin konusuna açıklık getirecek mahiyettedir. Söz gelimi *Ne 'âlemiyân âferîde / ne âdemiyân perverîde* (Karaman 2020: 61) seci' grubunda fıkra sonlarındaki Farsça kelimelerin kafiye bakımından uyumlu olduğu, vezin bakımından ise hecelerin açıklık ve kapalılığı esasına göre benzerlik gösterdiği görülmektedir. Başta tezkireler olmak üzere kaynakların inşadaki başarısı konusunda ittifak ettikleri Hüseyin Âlî Efendi gibi bir münşinin yukarıdaki seci' grubunda olduğu gibi, ifadedeki simetrik yapıya rağmen fıkra sonundaki kelimedede vezin birliğini sağlayamayıp mutarraf seci'de kalmasına ihtimal vermek güçtür. Bu hususta eserde geçen “Lâ-cerem tebkî-i haşm-ı eledd eylemekde aqvâ ve işbât-ı müdde'âda gūyâ bürhân-ı eclâdur.” (Karaman 2020: 92) cümlesi de yerinde bir örnek olabilir. Farsça “gūyâ” kelimesi, ef'â vezninde Arapça birer kelime olan “aqvâ” ve “eclâ” ile

¹⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Yıldız 2017: 297-298.

¹⁶ bk. Yıldız 2017.

kafiye uyumunun yanı sıra hecelerin uzunluk ve kısalığı esasına göre vezin olarak da uyumlu olduğu için mütevâzî seci'i oluşturur. Mukaddime ve ikinci ravzanın seci' tablolarında yer verilen benzer örnekler de dikkate alındığında müellifin Türkçe ve Farsça kelimelerde hecelerin açıklık ve kapalılığını esas almak suretiyle vezin birliğini sağladığı anlaşılmaktadır. Eserin incelenen kısımlarında 95 mutarraf seci'e mukabil 71 mütevâzî seci'in tespit edilmesi, bu yaklaşımın neticesidir. Diğer türlü, mütevâzî seci'in mutarraf seci'den sayıca çok daha gerilerde kalacağına şüphe yoktur.¹⁷

Mukaddime ve ikinci ravzada tespit edilen seci'lerin yer ve işlevine göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Tablo 4. Yer ve İşlevine Göre Seci' Türlerinin Dağılımı

Seci' Türü	Toplam Sayı	Kullanım Oranı
Sec'-i Mukayyed	185	% 97.88
Sec'-ender-sec'	4	% 2.11

Tabloda da görüldüğü gibi 4 adet sec'-ender-sec' dışında, tespit edilen diğer seci'ler mukayyed seci' türündedir. *Riyâzü'r-rahme'*de seci'li kelimelerin birbiriyle anlam ve dilbilgisi açısından irtibatının olmadığı sec'-i mutlak olarak tabir edilen seci' türüne de rastlanmaktadır. Sec'-i mutlak, iç kafiye ya da iç seci' kabilinden, eserde ahengi sağlayan bir unsur olarak görüldüğünden burada değerlendirilmemiştir.

Mukaddime ve ikinci ravzada tespit edilen seci'lerin redif alıp almamasına göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 5. Redif Alışına Göre Seci' Türlerinin Dağılımı

Seci' Türü	Toplam Sayı	Kullanım Oranı
Sec'-i Mefrûk	35	% 18.51
Sec'-i Gayr-ı Mefrûk	154	% 81.48

Tabloda da görüldüğü gibi 189 seci' grubundan 35'i mefrûk, 154'ü gayr-ı mefrûktur. Eserde redifli seci'ler sayıca azınlıkta kalmıştır.

*Riyâzü'r-rahme'*nin incelenen bölümlerinde seci'li fıkralar ya bağlaç ve zarf-fiillerle birbirine bağlanmış ya da arada bağlayıcı herhangi bir ifade olmaksızın art arda sıralanmıştır. Fıkraların birbirine bağlaçlarla bağlandığı örneklerde "Sâ'ir qudsiyân ve gürûh-ı kerrübiyân" (Karaman 2020: 62) seci' grubunda olduğu gibi daha çok "ve" bağlacının kullanıldığı görülmektedir. "Ve"yi kullanım sıklığı bakımından "ki" bağlacı takip ederken fıkraların "dahı" ile bağlandığı örnekler

¹⁷ Doğrusu bu çalışma için *Riyâzü'r-rahme'*deki seci'ler tasnif edilmeye başlandığında vezin uyumu hecelerin uzunluk ve kısalığı şeklinde değerlendirilmemişti. Örneğin *Hak te'âlânun âşinâ-yı serâ-perde-i ma'rifeti olmak / hatîre-i qudsine takarrüb kılmak* (Karaman 2020: 89) seci' grubunda iki Türkçe kelime olan "olmak" ve "kılmak" ile yapılan seci'de kelimeler aynı sesi verip vermemeleri açısından değerlendirilmiş; kelimelerin birisi geniş-yuvarlak, diğeri ise düz-dar ünlüye sahip olduğu için seci' türü ilk etapta mutarraf olarak kaydedilmişti. Hâlbuki kelimelerin aynı ya da benzer sesi verip vermemelerine bakarak seci' türüne karar vermek, birbirine çok benzeyen kelimeler dışında, araştırmacı açısından göreceli sonuçlar verebileceği gibi Arapça kelimelerle olduğu kadar Türkçe ve Farsça kelimelerle de seci' sanatını icra eden müellif açısından da pratik bir yöntem sayılmazdı. Çalışma ilerledikçe başta murassa' seci' örnekleri olmak üzere tablolarda ortaya çıkan veriler, bizi Türkçe ve Farsça kelimelerle yapılan seci'lerde aruzdaki uzunluk ve kısalık esasının gözetildiğini düşünmeye sevk etti. Böylelikle ilk etapta mutarraf seci' olarak değerlendirilen birçok seci', mütevâzî seci'e dönüşmüş oldu.

de mevcuttur. Öte yandan “güşe-gîr-i debistân-ı istifâde **iken** murabba'-nişîn-i çâr-bâliš-i ifâde olduklarında” (Karaman 2020: 71) örneğinde ve “tekmîl-i şahâret **eyleyüp** taşîl-i nezâfet kılsa” (Karaman 2020: 88) seci' grubunda olduğu gibi zarf-fiillerin fıkraları birbirine bağladığı da vakidir.

*Riyâzü'r-rahme'*de ayet ve hadisler, erkân-ı hamsenin delilleri olarak kullanılmalarının yanı sıra tavsif amaçlı ve edebî tasvir çerçevesinde sıklıkla ictibas edilmiştir. Bu, “eserde kendisini gösteren sanatkârane üslubun bir sonucu” (Karaman 2020: 38) olarak dikkate değer bir durumdur. Örneğin *tırâz-ı ve mâ kâna'llâhü liyü'azzibehüm ve ente fihim ile mutarrez / hitâb-ı müste'tâb-ı ve lesefe yü'îke Rabbüke feterzâ ile mükerrem ü mu'azzez* (Karaman 2020: 60) seci' grubunda her iki fıkrada yer verilen ayetler, Hz. Peygamber'i tavsif etmek üzere kullanılmış ve seci'li yapıların omurgasını oluşturmuştur. *İnne'l-ḥasenâti yüzhibne's-seyyi'ât / İllâ men tâbe ve âmene ve 'amile 'amelen şâlihan fe'ülâ'ike yübeddilü'llâhü seyyi'âtihim ḥasenât* (Karaman 2020: 89) seci' grubunda ise fıkralar tamamen ayetlerden müteşekkildir. Ayetlerin son kelimeleri olan “seyyi'ât” ve “ḥasenât” ile mutarraf seci' yapılmıştır. Genellikle fıkraları 2-10 kelimededen oluşan seci'ler kısa, 11-22 kelimededen meydana gelenler uzun seci' kabul edilir (Ateş 1966: X/308). Fıkralar arasında kelime sayısı bakımından bir denkleğin olmadığı bu seci' grubunda ilk ayet, kısa bir fıkra iken ikinci ayet, 13 kelimededen oluşmasıyla uzun bir fıkra niteliği taşımaktadır. *Riyâzü'r-rahme'*de tespit edilen seci'lerin, bir iki fıkra müstesna, kısa seci' olduğunu söylemek mümkündür.

Belagat kitaplarında başarılı bir seci'in özellikleri bahsinde fıkraların kelime sayısı bakımından birbirine yakın olmaları ve eğer uzunluk söz konusu olacaksa da ikinci kısmın daha uzun olması gerektiği ifade edilmiştir (Kılıç ve Yıldız 2006: 244). İnşa sanatında ikinci veya son fıkranın uzatılıp adeta “uzun bir yankı gibi” (Tietze 2010: 192) bırakılması genel bir uygulamadır. Zikredilen hususiyetlerden başka başarılı bir seci'in bazı şartları da yerine getirmesi gerekir. Kelimeler iyi seçilmeli, terkipler doğru yani fasih olmalı; anlam seci'e değil, seci' anlama tabii olmalı, seci'li iki fıkradan birincide ifade edilen ikincide tekrar edilmemeli, seci'de kafiyeyi oluşturan ses sık sık değiştirilmelidir (Ateş 1966: X/308). *Riyâzü'r-rahme'*de incelenen kısımlarda fıkralar, genel olarak kelime sayısı bakımından birbirine yakındır ve ikinci fıkra birinciye göre daha uzundur. Bununla birlikte birinci fıkrası uzun, ikincisi daha kısa olup tesir bakımından zayıf görülen seci'lere de rastlanmaktadır. Her bir fıkrası 2 kelimededen oluşan kısa seci'ler, etki ve güzellik bakımından en başarılı seci' kabul edilir. Bu açıdan bakıldığında 189 seci' grubundan 28'inin 2 kelimededen oluştuğu görülür. Bu da yaklaşık % 15'lik bir kullanıma denk gelir.

*Riyâzü'r-rahme'*de zaman zaman belagat kitaplarındaki klasik seci' tanımına uymayan örneklere rastlamak mümkündür. Türkçenin dil özellikleri ile klasik seci' anlayışının çeliştiği durumlarda müellifin seci' konusunda esnek bir tavır sergilediği görülmektedir. Bu anlamda, *'adem-i istikrâr-ı vesah / 'adem-i istikbâr-ı günâh* (Karaman 2020: 94-95) seci' grubunda, Arap alfabesinde ayrı birer harf olan he (ه) ve hı (ح), Türkçe telaffuzda benzer sesi verdikleri için aynı kabul edilmiş ve bunlarla seci' yapılmıştır. Bilindiği gibi Türkçede isim tamlamaları tek bir söz öbeği kabul edilir. Hâlbuki “bu reşkin-sâz-ı bâğ-ı na'imün nesim-i feyz-i 'amîmi” (Karaman 2020: 72) ifadesinde Farsça yapılı tamlamalardan oluşan tamlayan ile tamlanan ayrı birer fıkra olarak değerlendirilmiş, fıkra sonlarındaki “na'im” ve “amîm” kelimeleri ile seci' oluşturulmuştur. Seci' kelime kökünde aranırken *ravza-i riyâziyyâtun tâze verdi / feylesof-ı Rabbânî / Şeyh Şihâbü'd-dîn-i Sührevardî* (Karaman 2020: 90) seci' grubunda gül anlamındaki Arapça “verd” kelimesinin iyelik eki almış şekli ile seci' yapılması da farklı uygulamalara örnektir. Benzer bir durum *her bâğdan bir şemer / her kândan bir güher* (Karaman 2020: 71) murassa' seci' örneğinde de mevcuttur. Simetrik kullanılan “bâğdan” ve “kândan” kelimelerinin kökünde bir ses benzerliği olmamakla birlikte tıpkı şiirde kafiye olmadığı dizelerde ahengin zaman zaman redifle sağlanması gibi burada da kafiye eksikliği redifle telafi edilmiştir.

Eserde *tekmil-i fünun-ı ma'arife sā'ī / iktisāb-ı fezā'ile şarf-ı mesā'ī* (Karaman 2020: 71), *gūşe-gīr-i debistān-ı istifāde / murabba'-nişin-i çār-bāliš-i ifāde* (Karaman 2020: 71) örneklerinde olduğu gibi bazı seci' gruplarında seci' oluşturan kelimelerden biri, diğerinin içinde aynen tekrar edilerek ahenk pekiştirilmiştir. Öte yandan "Mısra" başlığı altında verilen *Āfāk çü şubh-dem şüküfte* dizisinin mensur metindeki *rüz-ı rüşen zīr-i perde-i nūrda nühüfte* (Karaman 2020: 62) ifadesi ile seci'li kullanılması, eserdeki nazım-nesir birlikteliğinin dikkate değer bir örneğidir.

Eserde seci' ile sağlanan ahenge paralel olarak iç kafiye ya da iç seci' olarak adlandırılan ses benzerliklerine de çok sık rastlanır. Eser, seci' konusunda olduğu gibi iç seci' bakımından da bir hayli zengindir. Örneğin *tāc-ı vehhāc-ı ta'zīm ile / teşrīf-i şerīf-i tekrīm ile* (Karaman 2020: 68) seci' grubunda "ta'zīm" ve "tekrīm" kelimeleri hem kafiye hem de vezin bakımından uyumlu olduğu için mütevâzî seci' oluşturur. Bu ifadelerdeki "tāc-ı vehhāc" ve "teşrīf-i şerīf" tamlamaları da kendi içinde kafiyeli olduğundan iç seci'e örnek teşkil eder. Burada ve *berāt-ı necāt* (Karaman 2020: 95) ifadesinde olduğu gibi eserde pek çok Farsça yapılı tamlama, iç seci'li olarak oluşturulmuştur. Aynı durum *tefrīh ü terfīh* (Karaman 2020: 93) örneğinde olduğu gibi atıf vavıyla oluşturulan terki-i atfilderde de söz konusudur. Mütevâzin kelimelerle oluşturulan *meşdūd u merbūṭ* (Karaman 2020: 92), *terkīm ü tahrīr* (Karaman 2020: 92) ifadeleri de aynı şekilde birer iç seci' örneğidir.

Sonuç

*Riyâzû'r-rahme'*de mukaddime ve ikinci ravza, seci' kullanımları bakımından incelenmiş ve toplamda 189 seci' grubu tespit edilmiştir. Tespit edilen seci'ler; klasik tasnif ve Recâizâde Mahmud Ekrem'in tasnifini birleştiren güncel yaklaşımlar doğrultusunda yapısına, yer ve işlevine, redif alıp almamasına göre sınıflandırılmıştır. Bu doğrultuda, eski ve yeni kaynakların yer verdiği tüm seci' çeşitlerinin *Riyâzû'r-rahme'*de görüldüğünü söylemek mümkündür. Eserde % 50.26 kullanım oranıyla en fazla tercih edilen, mutarraf seci' olmuştur. Kullanım sıklığı bakımından mutarraf seci'i % 37.56 ile mütevâzî seci' takip eder. Sec'-i murassa' % 6.87, sec'-i mütevâzin ise % 5.29 oranında kullanılmıştır. 189 seci'den 4'ünün sec'-ender-sec', diğerlerinin mukayyed seci' olduğu eserde sec'-ender-sec' % 2.11, sec'-i mukayyed % 97.88 oranında kullanım bulmuştur. Sec'-i mefrūk, eserde % 18.51 oranında yer bulmuşken sec'-i gayr-ı mefrūk % 81.48 gibi yüksek bir orana sahiptir. Tartışmalı hususlardan biri olan seci'deki vezin konusu, literatürdeki güncel yaklaşımlar ve *Riyâzû'r-rahme'*deki seci' kullanımları doğrultusunda değerlendirilmiş, vezin uyumundan kasdın Arapça kelimelerle yapılan seci'de Arapçadaki kelime türetmeye yarayan kalıpların birliği, Türkçe ve Farsça kelimelerle yapılan seci' söz konusu olduğunda ise hecelerın açıklık ve kapalılığı olduğu kanaatine varılmıştır.

Eserde ayet ve hadislerin konuyla ilgili bilgi verme, erkân-ı hamseyi delillendirme fonksiyonu dışında cümleciklerde seci' sanatı çerçevesinde kullanılması dikkat çekmektedir. Yer yer belagat kitaplarındaki klasik seci' tanımına uymayan örneklere rastlanması, Türkçenin dil özellikleri ile klasik seci' anlayışının çeliştiği durumlarda seci' konusunda esnek bir tavır sergilendiğinin göstergesidir. Eserde seci' ile sağlanan ahengin yanı sıra iç seci' olarak adlandırılan ses benzerliklerine de çok sık rastlanır. Eser, seci' konusunda olduğu gibi iç seci' bakımından da oldukça zengindir. *Riyâzû'r-rahme'*den mukaddime ve ikinci ravzanın seci' kullanımı açısından incelenmesi sonucunda, seci'in eserin hemen tamamına yayılan bir üslup özelliği olduğu görülmüş ve bölümler arasından rastgele seçilen ikinci ravzanın seci' kullanımı ekseninde mukaddimededen geri kalmayan bir üslupta kaleme alındığı tespit edilmiştir. Erkân-ı hamseyi etkili ve güzel bir biçimde ortaya koyma amacına yönelik olarak estetik kaygılarla oluşturulan *Riyâzû'r-rahme'*nin muhtelif kısımlarında hemen her vesileyle seci'e yer verilmiştir. Seci'li yapılar bakımından karmaşık bir görünüm arz eden eserde kelime ve ibarelerin büyük bir itina ile seçildiği, cümlelerin ve nihayetinde eserin son derece ustalık gerektiren bir kelime

işçiliğinin ürünü olduğu açıkça görülmüştür. Bu anlamda seci', eserde kendisini gösteren sanatlı üslubun en önemli bileşenlerinden biri olarak temayüz etmektedir.

*Riyâzü'r-rahme'*de seci' kullanımlarını ele alan bu çalışma, aynı zamanda seci'in tenkitli metin çalışmaları açısından önemini de vurgulamaktadır. Manzum eserlerde vezin ve kafiye, metin okuma ve metin tamirinde önemli bir yol gösterici olduğu gibi nesirde de seci', benzer bir işlevle aynı görevi üstlenir. Müellifin kaleminden çıkan nüshaya en yakın olanı tespit etmeye gayret eden araştırmacının elinde seci', metni doğru bir şekilde okutmaya yarayan mühim bir anahtara dönüşür. Bu anlamda, mensur eserler üzerine yapılan metin neşri çalışmalarında metne seci' dikkati ile yaklaşmak bir zorunluluk olarak kendini göstermektedir.

Kaynakça

- Ahmed Hamdî (2007), *Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî (İnceleme-Metin-Dizin)*, Haz. Atabey Kılıç, Kayseri: Laçın Yay.
- AKKUŞ, Metin (Haz.) (2000), *Eski Türk Edebiyatı Nesir Ders Notları*, Erzurum: Fen-Edebiyat Fakültesi Yay.
- AKSOYAK, İsmail Hakkı (2010), "Eski Türk Edebiyatımızda Nesir Üzerine Bazı Belirlemeler", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V Nesrin İnşâsı Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler*, Haz. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım, İstanbul: Turkuaz Yay., s. 68-70.
- ATEŞ, Ahmed (1966), "Seci", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, İstanbul: MEB Yay., s. 307-311.
- AYVERDİ, İlhan (2010), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Bursalı Mehmed Tâhir Bey (1975), *Osmanlı Müellifleri*, Haz. İsmail Özen, C. 3, İstanbul: Meral Yay.
- COŞKUN, Menderes (2010), "Üslûp Çalışmaları Üzerine", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V Nesrin İnşâsı Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler*, Haz. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım, İstanbul: Turkuaz Yay., s. 72-83.
- DURMUŞ, İsmail (2009), "Seci", *DİA*, C. 36, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 273-275.
- DURMUŞ, Mustafa (2011), "Secinin Klasik Osmanlı Nesirindeki Yeri Üzerine", *Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyum Bildirileri (6-8 Mayıs 2010 Nevşehir)*, Ed. Prof. Dr. Filiz Kılıç, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., s. 249-258.
- KARAMAN, Gülay (Haz.) (2020), *Hüseyin Âlî Efendi Riyâzü'r-rahme*, İstanbul: Hiperyayın.
- KILIÇ, Atabey (2016), "Klasik Türk Edebiyatında Tarz-ı Nesir Üç müdür?", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, C. 2, S. 3, s. 51-79.
- KILIÇ, Filiz ve Ayşe Yıldız (2006), "Sehî, Latîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerinde Seci", *Osmanlı Araştırmaları The Journal of Ottoman Studies XXVII Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'na Armağan-III*, s. 235-254.
- KILIÇ, Filiz ve Volkan Karagözlü (2017), "Türk Edebiyatında Seci ve Kullanımları", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 36, s. 103-134.
- KÖKSAL, M. Fatih (2017), *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, İstanbul: Kesit Yay.
- KÖKSAL, M. Fatih (2018), "Tartışmalı Bir Seci' Türü: Sec'-i Mütevâzin", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 21, s. 589-604.
- Muallim Nâcî (2009), *Lügat-i Nâcî*, Haz. Ahmet Kartal, Ankara: TDK Yay.
- OKUYUCU, Cihan, Ahmet Kartal ve M. Fatih Köksal (2012), *Klasik Dönem Osmanlı Nesri*, İstanbul: Kesit Yay.
- OLGUN, Tâhir (1936), *Edebiyat Lüğati*, İstanbul: Âsâr-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı.
- SARAÇ, M. A. Yekta (2013), *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, İstanbul: Gökkuşbe.
- SOLMAZ, Süleyman ve Muhterem Saygın (2018), "Türk Edebiyatında Seci' ve Gülşen-i Şu'arâ Örneği", *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, C. 4, S. 3, s. 841-862.

- TIETZE, Andreas (2010), "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Düzyazı Biçemi", Çev. Zeynep Seviner, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V Nesrin İnşâsı Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler*, Haz. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım, İstanbul: Turkuaz Yay., s. 188-213.
- UZUN, Mustafa (2009), "Seci", *DİA*, C. 36, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 275-276.
- UZUN, Tacettin, Ayhan Erdoğan, Muhammet Tasa, Latif Solmaz, Şehabeddin Kırdar, Yusuf Sami Samancı (2008), *Anlatımlı Belâğat*, Konya: Sebat Ofset Matbaacılık.
- YILDIZ, Ayşe (2002), *Eski Türk Edebiyatında Seci*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILDIZ, Ayşe (2004), "Seci Kavramı ve Secinin Divanü Lugatı't-Türk'teki Savlarda İncelenmesi", *Millî Folklor*, C. 16, S. 64, s. 107-122.
- YILDIZ, Ayşe (2007), "Bazı Belâgat Kitaplarına Göre Secinin Tanım ve Tasnifi Üzerine Düşünceler", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C. 2, S. 4, s. 1055-1065.
- YILDIZ, Ayşe (2017), "Tazarru'-nâme Örneğinden Hareketle Klasik Türk Nesrinde Murassa Seciyi Yeniden Düşünmek", *Sivrihisarlı Sinan Paşa ve Nesir Edebiyatı*, Ed. Ahmet Kartal, Zafer Koylu, İstanbul: Sivrihisar Belediyesi Kültür Yay., s. 293-308.

Ek 1. Mukaddimeden

Hâşıl-ı kelâm Seyyidü'l-enâm 'aleyhi's-şalâtü ve's-selâm bu 'azamet ü ihtişâm ile buk'a-i muhterem-i ümmü'l-kurâdan hıttâ-i pâk-ı Beytü'l-muqaddese nehzat-ı iclâl kıldılar. Mescid-i Akşâda ervâh-ı meşâhir-i enbiyâ 'aleyhimü's-selâm kudüm-ı şerîf-i şâh-ı serâ-perde-i levlâke intizârda idiler. Her biri muqaddem-i hümâyününe cevâhir-feşân-ı tahıyyât-ı müste'tâbe olduktan sonra ol pîşvâ-yı enbiyâ işâret-i emîn-i vahy ile iki rek'at tahrîme-bend-i namâz olup ervâh-ı muqaddese-i enbiyâ iktidâ eylediler. Ba'd-ez-edâ-yı namâz Cibrîl-i emîn ol 'âlî-mağâmı pâygâh-ı şahretü'llâha îşâl eyledi. Pâye-i pâyîni şahre-i şammâya mevzû' ve taraf-ı a'lâsı küngüre-i bâm-ı âsumâna merfû' bir süllem-i müselleme gördiler ki pâyeleri yâkût-ı sürh ve zümürüd-i sebz ve zerr-i tîlâ ve nukre-i beyzâdan idi. Andan şâh-ı serâ-perde-i levlâk âheng-i seyr-i heft-i İklim-i eflâk eyledi. Ferrâşân-ı bârgâh-ı kudret sürâdîkât-ı serâ-perde-i haşmetin sebzezâr-ı sipîhr-i zeberced-fâmîda kenâre-i cüy-ı Kehkeşâna kırup tûğ-ı bâ-fürûğ-ı iclâlini bâlâ-yı eyvân-ı melekût-ı a'lâya nişânde ve râyet-i zafer-âyet-i ikbâlini kaşr-ı bülend-i ceberût üzre ifrâşte kıldılar. Pes ol pâdişâh-ı zî-şân-ı evreng-i nübüvvet 'asâkir-i mevfûre-i kudsiyân ve cünüd-ı nâ-ma'düd-ı âsumâniyân ile âheng-i menzil-i evvelîn-i felek-i Kamer eyleyüp kûs-ı bülend-âvâze-i şân u 'azamet ve nakkâre-i pür-çumturâk-ı câh u celâleti gülğüle-endâz-ı revâk-ı nüh-ķıbâb-ı çarh-ı berîn oldı. Çün ol neyyîr-i burc-ı ikbâl reh-nümünî-i nâmüsü'l-ekber ile tayy-ı nüh-ķıbâk-ı âsumân idüp bu heft evreng-i zümürüd-reng-i mu'allâdan nür-ı dîde gibi geçerken her şadr-ı eyvân-ı felekde bir peygamber-i refî'u'l-ķadri ecrâm-ı neyyîre-i şevâbit gibi maħfil-nişîn-i karar bulup her felekde bîrûn-ı hayta-i şümâr âsar-ı 'acîbe şühüd eyledi. Zînet-serây-ı heft-gâne-i eflâkûj her birinde kudsiyân âyîn-bend-i şehristân-ı tekrîm olup her biri şeh-bâl-i iclâli pây-endâz-ı reh-güzer-i 'izz ü ikbâl idüp maqdem-i hümâyününe güher-pâş-ı ta'zîm ü istikbâl oldılar. Ol yekke süvâr-ı meydân-ı ufķ-ı a'lâ zîll-ı zalîl-i sidretü'l-müntehâda âsûde olup bülbül-i bağ-ı melekût anda vâ-mânde-i dâm-ı vukûf oldı (Karaman 2020: 65-66).

Ek 2. İkinci Ravzadan

Tabakât-ı heft-gâne-i semâvâtda hîç bir firişte kalmaz ki namâz-güzârân için istiğfâr eylemeyeler ve bu emr-i celîlü's-şâna müdâvemete tevfiķe du'â itmeyeler. Rebî' bu güne nesîm-i ta'bîr-i bedî'le şükûfe-güşây-ı rivâyet olur ki: "On bir ay Vehb bin Münebbih hażretlerine mülâzemet kıldum tâ bu hadîş-i şerîfûj şeref-i istimâ'ı ile müşerref oldum." Mansûr bin Mücâhid

dağı şeker-pâş-ı mezâk-ı sâmi'a olmuşdur ki: "Dört yıl hizmet-i Rebî'e mülâzemet kıldum tâ bu hadîş-i şerîfün istimâ'ına muvaffak oldum." Ahmed bin Hâşim dağı bu resme güher-rîz-i ceyb-i sâmi'a olmuşdur ki: "Bir yıl Manşûr bin Mücâhiden der-ḥâst eyledüm tâ ki şadef-i sâmi'a bu gevher-i semîn ile zînet-yâb oldu."

Ḥudâyâ! Perverdigârâ! Aşḥâb-ı keşf ü şühüddan erbâb-ı vecd ü vücûd ve şaff-ârâyendegân-ı rükû' u sücûd için biz bende-i günâhkâr-ı perişân-rûzgârları müstevcib-i 'ikâb-ı 'azîm ve müsteḥakk-ı 'azâb-ı caḥîm iken maḥz-ı lütf u 'inâyetünle âzâd ve sitem-i nefis-i hevâ-pîşe ve ifsâd-ı İblîs-i fesâd-endîşe ile ḥarâb olmuş nihân-ḥâne-i derûnumuzı dest-yârî-i mi'mâr-ı hidâyetünle ma'mûr u âbâd idüp dîvân-ı 'âlî-şân-ı kibriyâdan i'tâ-yı berât-ı necât ve defter-i perişân-ı a'mâlümüzden maḥv-ı erḳâm-ı seyvi'ât eyle. Âmin yâ Rabbe'l-'âlemin bi-ḥürmeti Seyyidi'l-evvelîn ve'l-âḥirîn (Karaman 2020: 96-97).